

FORHANDLING OG DOKUMENTATION

Traditionel lov i Øvreægypten

Antropologiske beskrivelser af traditionel ret ('*urf*) i Mellemøsten er oftest kendetegnet ved, at de fokuserer på forhold blandt ørkenens beduiner, eller ved, at de i deres fremstilling får forholdene omkring de institutioner, der er knyttet til traditionel ret, til at fremstå som eksotiske levn fra en fjern fortid. Kun få af disse studier beskæftiger sig med forholdene blandt bofaste, og endnu færre behandler traditionel ret som en integreret del af det moderne samfund.¹

Med udgangspunkt i cirka 50 dokumenter, der er udstedt i forbindelse med domsafsigelser ved de traditionelle „forligsråd“ i Edfu distriktet i Øvreægypten, vil jeg i det følgende gennemgå en række af disse forhold for at vise, hvorledes traditionel ret ikke er et arkaisk levn, men et levende fænomen, der i dag ikke blot kræver en indsigt i, hvorledes en mægling gennemføres, og en afgørelse findes, men også i formelle procedurer for udfærdigelse af dokumenter og sikring af, at afgørelserne overholdes i et samfund i hastig forandring.

Når stridigheder opstår blandt landsbyboerne eller byfolk i Øvreægypten, og når disse når en intensitet, hvor de stridende parter finder det nødvendigt – eller må acceptere – at udenforstående inddrages i problemernes løsning, er der to forskellige, men også komplementære institutioner, som befolkningen kan vende sig mod. På den ene side kan en sag blive anlagt ved den officielle domstol, der i dette tilfælde er placeret i Edfu by. Dette sker ofte, hvilket alene bevidnes ved den konstante og hektiske aktivitet, man finder ved og omkring retsbygningen. På den anden side kan en løsning af stridighederne forsøges fundet gennem det traditionelle retssystemets „forligsråd“.

Disse er i Øvreægypten kendt under en række forskellige navne, som *majlis al-sulh*, *majlis 'urf* eller *majlis al-'arab*.² Betegnelser, der hver især angiver kvaliteter ved det traditionelle retssystem: At der er tale om et råd (majlis), der gennem en mægling skal nå frem til et forlig (*sulh*); at rådets afgørelser er baseret på tradition ('*urf*) og med andre ord ikke den islamiske lov (*shari'ah*) eller den officielle statslige lovgivning. På den anden side er det almindeligt, at folk insisterer på, at i Øvreægypten er '*urf* lig *shari'ah*,³ eller i det mindste ligger i forlængelse af denne, idet '*urf* konkretiserer en række forhold, der er behandlet i den religiøse lov; for eksempel størrelsen og karakteren af en bestemt bod eller kompensation, der er foreskrevet af *shari'ah*. Det retslige grundlag for kendelserne er med andre ord „traditionen“ i en ikke ekspliciteret form. Der findes ingen tekst, der

angiver, hvad der er rigtigt eller forkert. Viden om traditionens forskrifter og forhandlingspraksis bliver videregivet fra individ til individ via deres deltagelse i rådene enten som medlemmer eller som tilhørere. Der findes i det hele taget kun få eksempler på standardiserede forskrifter, det vil sige sager, hvor den korrekte løsning er givet på forhånd.

På spørgsmålet om, hvad 'urf' er, vil man oftest få et svar, der indbefatter en beskrivelse af hele processen med forhandling og den efterfølgende offentlige møde med mæglingsrådet, og kun i sjældne tilfælde vil folk nævne de regler, der findes omkring kompensationer for legemsbeskadigelse, ved beskadigelse af husdyr og anden ejendom etc.

Ideelt kan 'urf' beskrives som en praktisk diskurs, der kommer til udtryk igennem de erklæringer og afgørelser, som rådene kommer frem til. En indholdsmæssig beskrivelse eller et forsøg på at afklare en konsensus i domsafsigelserne ville kræve en gennemgang af en lang række forskellige sager, der hver især beskrev forskellige emner, men som Pierre Bourdieu har bemærket: „...traditionel ret forekommer altid at bevæge sig fra særlig sag til særlig sag, fra specifik udåd til specifik sanktion uden udtrykkeligt at formulere de fundamentale principper, som 'rationel' ret eksplicit udtrykker“ (Bourdieu 1977:17).

Den viden, der akkumuleres, er samtidig tæt knyttet til de mænd, der tager aktivt del som mæglere i rådene, den er „homeostatic“ i Goody og Watts terminologi (Goody and Watt 1963), og ikke samlet i en lovtekst. Den provokation eller krise, som en stridighed skaber, gør et specifikt forhold i lokalsamfundet synligt, og rådets vigtigste funktion er – ideelt – at formulere en løsning på grundlag af en fælles, men ikke artikulert viden. I Bourdieus terminologi skal rådsmedlemmerne „vække“, så at sige, de perceptions- og anerkendelseskemaer [schemes], der er deponeret, i deres indkorporerede tilstand, i hvert medlem af gruppen, dvs. dispositionerne og habitus“ (ibid.)

Det sidste navn – majlis al-'arab – indeholder på den ene side en henvisning til de stammeråd, der afholdtes blandt de legendariske stammer på den arabiske halvø; på den anden side henviser denne term til det faktum, at hovedparten af befolkningen i Øvre-ægypten regner deres ophav blandt de grupper af arabere, der indvandrede til Ægypten ved islams opkomst i det syvende århundrede. Når en sag er blevet afgjort gennem et af disse råd, er det kotume, at der udfærdiges et dokument, der beskriver, hvem der var medlem af rådet, hvem de stridende parter er, de centrale kendsgerninger i sagen og rådets afgørelse. Disse dokumenter bærer oftest titler som *mahdar sulh* eller *mahdar tah-kîm* (hhv. „forligsreferat“ og „forhandlingsreferat“).

Som nævnt bygger den følgende fremstilling på deltagelse af en række af disse „forligsråd“ og en samling bestående af cirka 50 dokumenter, der er udfærdiget i forbindelse med „domsafsigelser“ ved mæglinger. Dokumenterne er indsamlet under etnografisk feltarbejde udført i Edfu distriktet i årene 1994-97.

Et distrikt i Øvreægypten

Edfu distriktet er Aswan guvernementets nordligste og har omkring 350.000 indbyggere, hvoraf op mod 70.000 bor i selve Edfu by. Det er et landbrugsdistrikt, hvor hovedafgrøden er sukkerrør, og selvom der har fundet en del tiltag sted i de senere år, der har skullet sikre en større diversitet i landbrugssektoren, så er sukkerproduktionen stadig helt afgørende. Landbruget er, som alt landbrug i Ægypten, baseret på overrisling. Siden bygningen af Aswandæmningen har overrislingen været baseret på pumpe- og kanalanlæg, og

man er i dag i stand til at dyrke flere afgrøder om året. Tidligere var landbruget afhængigt af Nilens rytme, og man kunne derfor kun dyrke en hovedafgrøde om året. Landbrugsproduktionen er derfor udvidet kraftigt siden begyndelsen af tresserne. I distriktet findes en større sukkerfabrik, der i højsæsonen beskæftiger et stort antal mennesker, og der findes også enkelte andre større industrikomplekser. Disse baserer alle deres produktion på raffinering af råstoffer (fx fosfat) udvundet i ørkenområderne øst og vest for Nildalen.

Edfu by er på grund af sin stilling som distriktshovedstad sæde for et stort antal offentlige institutioner såsom hospital, uddannelsesinstitutioner og post- og telefoncentral. Institutioner, der alle beskæftiger et stort antal personer. Samtidig har byen en forholdsvis stor indtægt fra turisme, idet byen med sit „Horus tempel“ udgør et populært stop for de mange turistbåde, der sejler mellem det sydlige Ægyptens kendte turistbyer Aswan og Luxor.

Som nævnt regner hovedparten af indbyggerne i distriktet sig som efterkommere af de arabiske indvandrere, der fulgte med de islamiske hære, der erobrede Ægypten i det syvende århundrede, og samfundet er opdelt i et stort antal stammer, hvoraf de mest kendte og numerisk største er Ja'âfrah og 'Abâbdah. De første regner sig som efterkommere efter profeten Muhammad og de sidste som efterkommere efter Zubayr ibn al-'Awâm og dermed en mindre fornem gren af Quraish stammen. Mere end halvfems procent af befolkningen er muslimer (maliki), den resterende del tilhører den ortodokse kristne menighed.

Mægling – forhandlingerne

Når en konflikt søges løst gennem de traditionelle forligsråd, indledes processen med, at enkelte eller en større gruppe af mænd henvender sig til de stridende parter for at foreslå, at konflikten bliver forliget. Henvendelsen foretages altid af personer, der står uden for relationen mellem de stridende parter: Er det en strid mellem familiemedlemmer, er mægleren en person uden for familien, er det personer inden for en stamme, der strides, er de, der henvender sig, fra en anden stamme, og er der tale om en strid, der indbefatter to stridende stammer, er mægleren fra en tredje.

Gennem de første henvendelser forsøger mægleren at opnå parternes accept af, at man forsøger at forhandle sig frem til et forlig. Med pårøbeelse af at det er uværdigt for en familie at være involveret i en offentlig strid, eller at det er imod idealforestillingen om godt naboskab, forsøger de at presse de to parter til at indlede forhandlinger. Det vil sige, de to parter deltager ikke direkte i forhandlingerne; mæglerne udfører en slags penduldiplomati mellem de to parter og holder dem orienteret om, hvilke argumenter modparten har fremført, hvilke indrømmelser rådet mener, det vil være passende, at parterne accepterer, og hvor i processen man nu er etc. På et tidspunkt når mæglerne finder, at forhandlingerne er så fremskredne, at det er muligt at opnå et forlig, nedsættes det egentligt råd, der skal afsige kendelse i sagen.

Rådsmedlemmerne skal i princippet udpeges og accepteres af de to parter, og der foregår ofte intense diskussioner om, hvem disse skal være: Formalia tillader, at hver part kan foreslå et antal medlemmer, som dernæst skal accepteres af modparten, hvorefter denne part så får retten til at udpege et antal. I de tilfælde hvor en part afviser mulige medlemmer, har denne ret til at udpege nye medlemmer. Denne forhandling forgår nor-

malt ikke så detaljeret, men vigtigt er det, at rådsmedlemmerne kan accepteres af begge parter. I det hele taget er sikringen af, at rådet er upartisk, og medlemmerne ikke selv kan have vinding af udfaldet, afgørende. Her tænkes selvfølgelig ikke på den vinding, en person kan opnå i status og prestige ved at blive udpeget til medlem.

På dette tidspunkt introduceres det såkaldte *mahdar tafwid* („fuldmagtserklæring“), hvor parterne skriver under på, at de vil acceptere og følge enhver afgørelse, der vil blive taget af rådet. Herigennem overdrages en væsentlig del af parternes „sociale person“ til rådet, idet de fratages retten til at handle selvstændigt eller inddrage andre instanser i konflikten, idet de stridende parter samtidig skriver under på, at i det tilfælde, hvor de har indgivet en politianmeldelse eller anlagt sag mod den anden part ved den officielle domstol, vil sagen blive trukket tilbage. Dette dokument angiver også den bod, som rådet kan påføre en part, der ikke overholder dens afgørelse. Ofte er der her tale om et meget stort beløb. I en række tilfælde er fuldmagtserklæringen indarbejdet i det endelige dokument og bliver derfor først underskrevet ved det officielle og offentlige møde, der afholdes ved den endelige afslutning af forløbet.

Dele af den antropologiske litteratur, der omhandler mægling og forlig, sætter et klart skel mellem mediering og domsafsigelse.⁴ Som det fremgår, udviskes dette i det øvre-ægyptiske tilfælde, idet førstedelen af processen – før underskrivelsen af fuldmagtserklæringen – primært er en forhandling/mediering (det som termen *sulh* refererer til), men fra dette tidspunkt er der reelt tale om, at rådet tager over og forhandler sig frem til en afgørelse, der på mange måde er at sammenligne med en domsafsigelse, idet parterne med underskrivelsen af dokumentet accepterer, at de i princippet ikke har nogen indsigelsesret eller indflydelse på afgørelsen.

Dokumenterne

Forlignsreferaterne (de egentlige *sulh*-dokumenter) er normalt håndskrevne og udstedes i tre enslydende eksemplarer: et til hver af de stridende parter og et til rådet. Teksten er oftest kortfattet, men indeholder et væld af referencer til specifikke detaljer i den lokale topografi og landbrugsproduktion; et indgående lokalkendskab er nødvendigt for at rekonstruere et sagsforløb på basis af dokumenternes beskrivelser. Der er reelt tale om kortfattede optegnelser fra en proces, der grundlæggende er mundtlig. Dokumenterne behandles normalt ikke med større respekt, det vil sige, deres indhold er vigtigt som bevis på den løsning, der er fundet, men der er ikke tale om, at de behandles som noget ekstraordinært qua deres status som skrevne dokumenter. De opbevares oftest blot i et skab eller en kiste sammen med andet tilfældigt skrevet materiale såsom gamle skolebøger eller regninger. Dokumenterne er principielt offentligt tilgængelige, og det regnes ikke for upassende at vise dem frem eller udlevere en kopi til en tilrejsende etnograf. Den domsafsigelse, de refererer, er i mange tilfælde allerede tidligere blevet annonceret ved et offentligt møde, der har haft deltagelse af et stort antal af områdets mænd.

At kendelsen skrives ned, nævnes af mange som værende en nyudvikling⁵ påtvunget af den større mobilitet, der kendetegner det ægyptiske samfund i dag. Andre forhold kan også spille ind såsom den langt mere udbredte læsefærdighed eller en afsmitningen fra det officielle retssystem og det ægyptiske bureaukrati i almindelighed; fra omgangen med offentlige institutioner er den ægyptiske befolkning grundigt trænet i betydningen af

at have de rette dokumenter, stempler og underskrifter. Blandt den ældre generation nævnes det ofte, at årsagen til, at man er begyndt at nedskrive domsafsigelserne, er sædernes forfald: Nærhed, respekt og ære, der er centrale elementer i forholdet mellem generationerne i Øvreægypten, er en mangelvare i dag!

Dokumenterne er med andre ord sekundære i forhold til den mundtlige forhandling, der finder sted, hvilket bl.a. medfører den manglende veneration for dokumenterne som dokumenter, men på trods af dette er de vigtige, og med Brinckley Messicks ord afspejler de „...mødestedet for retten og dens sociale anvendelser“ (Messick 1990:61), eller rettere: De udtrykker de konflikter, hvorigennem traditionen ('urf) og dens sociale anvendelse kommer til udtryk, og derigennem fremstår de som en enestående dokumentation af udviklingen i det øvreægyptiske samfund i de seneste tyve år. Dette gælder både via deres indhold, det vil sige de specifikke sager og stridsemner, der behandles og gennem hele forhandlingsinstitutionen.

Dokumenternes opbygning

Som nævnt udfærdiges der ofte ved starten på mæglingen et *maḥdar tafwīd*, der indeholder erklæringer fra parterne om, at de opgiver alle krav på indsigelse over for den afgørelse, rådet når frem til, samt de sanktioner, rådet kan iværksætte, hvis en part bryder med erklæringen (bøder, sagsanlæg, forhøjelse af bod til skadelidende etc.).

„En part“ (*taraf/âtrâf*) kan enten være enkeltperson, en mindre gruppe af personer (her er der i de fleste tilfælde tale om en gruppe af nært beslægtede, brødre eller fætre) eller en større gruppe af personer. I nogle tilfælde kan der her være tale om, at rådet mægler mellem hele sektioner af en landsby. I de tilfælde omtales de stridende grupper oftest som stammer (*qabîlah/qabā'îl*), om end grupperne ikke lever op til de krav, der stilles i den etnografiske litteratur til disse. I disse tilfælde udpeges en mindre gruppe af mænd som repræsentanter for gruppen, og disse står som underskrivere af dokumentet og derfor som ansvarlige over for rådet og dets beslutninger og over for gruppen. Kvinder og mindreårige kan være repræsenteret ved en værge, men i arvesager er det almindeligt, at kvinder deltager som selvstændige parter i forhandlingerne, ligesom de i de tilfælde også kan repræsentere mindreårige børn. Dette er vel næppe overraskende, idet arvesager i deres natur er begrænset til at omfatte personer, der er nært beslægtede, hvorved kvinderne ikke risikerer at blive udstillet over for en større gruppe af fremmede via deres fremmøde.⁶

De egentlige *sulh*-dokumenters første linie angiver altid dato og sted for afholdelse af mæglingsmødet, derefter følger oftest et afsnit, hvori det opregnes, hvilke personer rådet består af; antallet og deres titler indikerer, hvor alvorlig en sag er. I store sager, der fx omhandler blodfejder, er det ikke ualmindeligt, at Aswan guvernementets politichef eller guvernør deltager som medlemmer, men rådsmedlemmer kan principielt være fra alle samfundsgrupper. I de fleste tilfælde indholder rådet dog et antal af ældre mænd, der er kendt for deres evner som mæglere og deres kendskab til traditionen og de regler, der gælder for udførelsen af hele ceremonien omkring domsafsigelsen. Rådsdeltagelse er baseret på viden om traditionen og personlig status. Af enkelte dokumenter fremgår det, at rådsmedlemmer har et civilt job som advokater ved retten i Edfu; men disse deltager ikke i rådet i kraft af deres faglige indsigt, men alene på grund af den status, de oppebærer i det lokale samfund.

Det næste afsnit i dokumenterne nævner de stridende parter; oftest er der tale om to parter, men i princippet kan antallet være større. Som nævnt består en „part“ ofte af mere end et enkelt individ, men den „juridiske person“, det vil sige den, der er ansvarlig for, at domsafsigelsen bliver overholdt, er „parten“, ligesom det er denne (det vil sige den eller de, der er nævnt som parter og som underskriver dokumentet), der kræves til ansvar, hvis afgørelsen ikke overholdes.

Dokumenternes tredje afsnit indeholder sagens „kendsgerninger“; det vil sige de kendsgerninger, der er fastslået og dermed sanktioneret af rådet. Disse er indsamlet gennem de forhandlinger, der finder sted inden domsafsigelsen, gennem interviews med de involverede parter og gennem „ekspertudsagn“. Hvis stridsspørgsmålet gælder jord eller ejendom sendes en landmåler ud for at indsamle viden eller opmåle de jordstykker eller bygninger, der strides om. Forhandlingerne om afgrænsning af, hvad kendsgerningerne er, er et af de helt centrale elementer i processen: at få sorteret disse og finde frem til hvilke, der har betydning og hvilke, der ikke har. Samtidig er det vigtigt, både for rådet og for de to parter, at få samlet disse i en ny fortælling om hændelsesforløbet. Den nye fortælling, der skabes via en omorganisering af kendsgerningerne, skal parterne være rede til at acceptere. Den er ulig de, der fortælles af de to parter og deres støtter: Det er en tredje version, der via sin position som et ydre forhold, kan accepteres af de to parter og samtidig af det lokale samfund. Men det er ikke nok, at rådet når frem til en forståelse af – og overenskomst med – de to parter om, „hvad der hændte“. Fortællingen skal via offentliggørelsen også sanktioneres af offentligheden. En domsafsigelse, der oplagt strider mod fornemmelsen af, hvad der er ret og rimeligt, vil i princippet ikke kunne opnå accept, og en „urimelig“ kendelse vil på længere sigt sætte medlemmerne af rådet fra bestillingen. Normalt nævnes det ikke, men et enkelt dokument indeholder en afsluttende passus, hvori rådet tilbyder, at de stridende parter ved et nyt råd kan forsøge at „rejse sag“, hvis de ikke finder, at afgørelsen er korrekt. Der er m.a.o. tale om, at en afgørelse kan „appelleres“, og at rådet og dets afgørelse kan blive „retsligt vurderet“. Den nye narration har i bedste fald en kraft eller måske rettere dulmende kvalitet, som får de stridende parter til at acceptere den. Kendsgerningerne er blevet omorganiseret i en ny narration, der giver plads til, at parterne kan komme ud af situationen uden at blive udstillet eller blive udsat for et ydmygende nederlag. I den endelige forhandlingsproces er et af de centrale elementer ofte, at rådsmedlemmerne tager parterne til side enkeltvis for at overtale dem til at indgå forliget. Det synes nemmere at acceptere indrømmelser, hvis det sker i enrum, skærmet fra offentlighedens dømmende og registrerende blik.

Efter dette eller disse afsnit følger et, der indeholder rådets afgørelse: Her erklærer rådet, hvordan stridsspørgsmålet skal løses. Et stykke jord skal deles, et vindue skal flyttes, fordi det giver adgang til at kigge ind i et andet hus, en overrisslingskanal skal renses, en pumpe erstattes eller en bod betales. Derefter følger en erklæring om, at denne afgørelse har gyldighed både over for traditionen og over for de officielle myndigheder, hvilket betyder, at dette er den endegyldige afgørelse: I princippet må ingen af de deltagende parter på et senere tidspunkt forsøge at få afgørelsen prøvet ved en officiel domstol. Hvis det ikke er specificeret i det indledende dokument, indeholder dette afsnit også et krav om, at en part, der har rejst sagen ved den officielle domstol eller foretaget en anmeldelse til politiet, skal trække sagen eller anmeldelsen tilbage. Samtidig gentages de sanktioner, som rådet vil anvende, hvis en af parterne bryder med afgørelsen. I de fleste tilfælde er der tale om, at man fastsætter et beløb, denne skal betale; oftest er der tale om meget høje

beløb. I nogle tilfælde aftvinges begge parter en underskrevet „blankocheck“, og det er så op til rådet at fastsætte bodsstørrelsen, hvis en af parterne bryder med afgørelsen. Anvendelsen af beløbet bestemmes også af rådet. I nogle dokumenter er der dog en ændring hér, idet afsnittet angiver, at hvis en af parterne bryder afgørelsen, så har den forurettede part ret til at anlægge sag ved domstolen i Edfu by. I disse tilfælde bliver det officielle retssystem, der på en række områder ses som værende i opposition til rådet, inddraget som en sanktionerede instans. Det er i øvrigt almindeligt kendt, at hvis en af parterne bryder med afgørelsen og forsøger at få den prøvet ved en officiel domstol, så vil systemet kun modvilligt acceptere at tage sagen op, og oftest vil domstolen vælge at støtte den afgørelse, rådet er nået frem til.

Dokumenternes afsluttende afsnit indeholder oftest en lovprisning af Allah med en forsikring om, at denne er det ultimative vidne. Slutteligt følger rådet og parternes underskrifter, i nogle tilfælde fingeraftryk. Nogle af dokumenterne er yderligere forsynet med en række stempler, fx fra det lokale kommunekontor.

Dokumentation og forhandling

Som nævnt ovenfor er nedskrivningen af afgørelserne ved de traditionelle forligsråd i Øvreægypten et nyt fænomen. Indtil for tyve, tredive år siden blev kendelsernes indhold fastholdt, ikke via dokumenter, men via offentliggørelsen af deres indhold under overværelse af en gruppe af mænd, der alle fysisk og gennem deres arbejds- og slægtsrelationer var tæt knyttet til det lokale område og dermed til de involverede parter. Herigenem kom det lokale samfund i fællesskab med medlemmerne af rådet til at stå som de konkrete garanter for, at parterne underkastede sig den afgørelse, rådet var nået frem til. I en bredere forstand er det 'urf, der er grundlaget for afgørelsen og det forhold, der er indskrevet i alle samfundets individer, og dermed basis for accepten af rådets afgørelser.

Med de hastige ændringer, det ægyptiske samfund har været igennem, som har medført øget mobilitet – migrationen fra land til by, migrationsarbejde i de olierige stater på Den arabiske Halvø, ændrede forhold generationerne imellem og med den større udbredelse af læsefærdighed,⁷ er det i dag ikke længere muligt alene at være afhængig af lokal samfundet som garant for parternes overholdelse af kendelserne. Derfor synes anvendelsen af dokumenter en logisk udvikling og samtidig et eksempel på, hvordan en lokal tradition er i stand til at tilpasse sig ændrede forhold i den omgivende verden.

Med nedskrivningen af kendelserne synes der at være introduceret et forhold, der gør det muligt at monopolisere viden om traditionen og derved sikre en mindre gruppe af „professionelle“ magt over de institutioner, der er tilknyttet den traditionelle ret. Samtidig synes det lige for, at med introduktionen af en skriftlig registrering af kendelserne må hele institutionen ændre karakter: muligheden for at opbygge et sammenhængende „lovkompleks“ frisat fra det lokale samfund, sådan som det ofte er beskrevet i den antropologiske litteratur, der behandler indførelsen af skrift i områder, der tidligere har været domineret af en mundtlig tradition (se fx Goody and Watt 1963; Goody 1968 og ikke mindst Shryock 1997).

Dette synes ikke at være tilfældet i Øvreægypten. Dokumenterne, der udfærdiges, er med deres skematiske form og specielt med deres tætte forbindelse til specifikke sager og konkrete lokale forhold hver især unikke, og selvom dokumenterne opbevares af en

forholdsvis lille gruppe af mænd, der deltager i råd i hele distriktet, så synes tanken om at samle dem til en sammenhængende tekstmasse, hvor sager kan sammenlignes og bedømmes, ikke at have interesse. Et forhold, der bl.a. kommer frem i den skødesløse måde, hvorpå dokumenterne behandles. Hvert enkelt dokument opfattes som afspejlende en enkel og enestående sag, mæglingen i en unik strid, og den viden, der ligger bag dokumenterne, er stadig båret af individuelle mænd: Dokumenterne er „mnemotekniske redskaber“, et svar på den hektiske udvikling, det ægyptiske samfund oplever, og ikke grundlaget for udviklingen af et sammenhængende lovkompleks.

Noter

1. Dog findes der en del nyere litteratur fra Yemen, der behandler traditionel ret i en mere moderne kontekst; se fx Paul Dresch (1989) og Brinckley Messick (1990). Om traditionel ret blandt beduiner i det ægyptiske område se fx. Kennett (1968) (Sinai). Om forholdet blandt beboerne i Nildalen findes der – ifølge Stewarts oversigt – kun en enkel publikation: Abu Zayd „al-Thâ'r“ fra 1965. (Stewart 1987); dog findes der kortere beskrivelser bl.a. hos Hamid Ammar (1954) og Nicholas S. Hopkins (1988).
2. Det skal bemærkes, at der er en væsensforskel imellem de officielle og de traditionelle institutioner, idet en domsafsigelse ved retten i princippet ikke tager hensyn til, om de involverede parter kan acceptere dens indhold, eller om parterne efterfølgende kan komme overens med hinanden. Hvilket er centralt i de traditionelle forligs- eller mæglingsinstitutioner. Forlig kan også indgås ved en officiel domstols mellemkomst.
3. Det er på den anden side almindeligt kendt, at der er uoverensstemmelser mellem 'urf og den moderne statslige lovgivning, bl.a. med hensyn til ejendoms- og brugsret til jord.
4. Jeg refererer her til skellet mellem „mediation“ og „adjudication“, som bl.a. Gulliver påpeger (Gulliver 1977).
5. Hvilket underbygges af, at blandt de cirka halvtreds dokumenter, jeg er i besiddelse af, er alle fra de sidste tyve år. Kun et enkelt (der omhandler en større arvesag) er fra 1950'erne.
6. Arv deles ifølge *shari'*ahs meget detaljerede forskrifter, og de dokumenter, der omhandler arv, indledes normalt med en passus, hvori det forsikres, at alle parter accepterer, at de har modtaget den del, de har krav på ifølge *shari'*ah, men der kan opstå uoverensstemmelser mellem parterne om fx de enkelte deles sammenlignelighed: Er en *feddan* landbrugsjord sammenlignelig med 1/2 *feddan* jord med ældre mangotræer etc.
7. De officielle tal angiver, at i landområderne i distriktet var analfabetismen i 1986 60% og i byområderne 40%.

Litteratur

- Ammar, Hamed
1954   Growing up in an Egyptian Village: Silwa, Province of Aswan. London: Routledge and Keagan Paul.
- Bourdieu, Pierre
1977   Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dresch, Paul
1989   Tribes, Government and History in Yemen. Oxford: Claredon Press.
- Goody, Jack (ed.)
1968   Literacy in Traditional Societies. Cambridge: Cambridge University Press.

- Goody, Jack and Ian Watt
1963 The Consequences of Literacy. *Comparative Studies in Society and History* 5:304-45.
- Gulliver, P. H.
1977 On Mediators. I: I. Hamnett (ed.): *Social Anthropology and Law*. ASA Monograph 14. London: Academic Press.
- Hopkins, Nicholas S.
1988 *Agrarian Transformation in Egypt*. Cairo: AUC Press.
- Kennett, Austin
1968 [1925] *Bedouin Justice: Law and Custom among the Egyptian Bedouins*. London: Frank Cass.
- Messick, Brinckley
1990 *Literacy and Law: Documents and Document Specialists in Yemen*. I: H.D. Dwyer (ed.): *Law and Islam in the Middle East*. New York: Bergin and Garvey.
- Moore, S. Falk
1995 *Imperfect Communications*. I: P. Caplan (ed.): *Understanding Dispute*. Oxford: Berg Publisher.
- Moore, S. Falk
1977 *Individual Interests and Organizational Structures: Dispute Settlement as 'Events of Articulation'*. I: Hamnett (ed.): *Social Anthropology and Law*. ASA Monograph 14. London: Academic Press.
- Schacht, Joseph
1964 *An Introduction to Islamic Law*. Oxford: Clarendon
- Shryock, Andrew
1997 *Nationalism and the Genealogical Imagination: Oral History and Textual Authority in Tribal Jordan*. Berkeley: University of California Press.
- Stewart, F. H.
1987 *Tribal Law in the Arab World: A Review of the Literature*. *International Journal of M.E. Studies* 19:473-90.

